

פ ר ח י ם ש ה כ ל י ם ה

נפגישת אחרונה עם אלישבע

ערב אחד בא והגיד לי: "חולה אלישבע המשוררת. שבורת-רגל שוככת היא בבית-החולים שבטבריה".

אמרתי: אעלה ואפקוד את המשוררת, שלבבות רבים מישראל נתעוררו כל כך לקראתה בהופיעה, ואשר... זכרתי התלהבות של עירי באותו יום שהקבילה את פני רות הרוסית בערכה בשעתה מסעה בין אוכלוסין יהודים שבפולין וליטא. אך לא בעלמה ממני גם תמונת חייה בתוך העם, בארץ, בעיר האביבית. לקחתי עמי לדרך דא וזא מזמרת המשק, צרור פרחים בידי ובלב — חלהורים שלי על אותה אשה, על שיריה ועל הפגישה המזומנת, ואנחנו גם לא נודענו מקודם זה לזו. זיקנה, ברידות, בית-החולים. פרחים. אם לא אל פגישה מתרגשת, רגשנית הולך אני?

הכנרת בדרכי. כולה-כולה בתוך עצמה ועם לבה, אך עיניה הולכת, בכל זאת, גם אחרי אוהבה-החובה שאיננו גורע מבטו ממנה. יודעת היא שירים רבים רבים בעל פה ואף עתה, בהגותי במשוררת על מיטת חולית, מעלה היא אל קצב השעה פסוקים מזמרים:

מה אשבע בין ים ובין רקיע

ואנשיה, פי קבר סקן הגיץ.

פי קצתה נקשי מולך קתה.

תקץ. האומנם? וכאן מצאה נפשתי מר לדתה? והלא, מולדת אינה אלא...

באולם הגדול הכללי של בית החולים עמדה שעה צחורה ומצפה של טרם-ביקור, והיו בה רישומי-התרגשות וראשית-תכורי זה של הביקור הכללי. אותם פנים קטנים במיטה רחוקת שבפינה, שהמזוזה הצביעה עליהם: הנה אלישבע, היו שקטים-שקטים. כמו מחוץ ומעל לתכונה. והרף-עין ראשון גם הביט בתמיהה: הזאת אלישבע? — אכן, זקנה, למעלה-למעלה מגילה. היא ישנה את שנתה, שינח לא עמוקה, שכן עבד זה מפעם לפעם ניע קל של תגועה, ועם זאת: שיגה ללא אנחה, רוגעת. הצפייה נתנה לי רגעי-כאשר של התכונות, דומה: סבתה ישישה, ועם זה — לא מן הסבחות "שלנו". גון סכתאי אחר לה, ודאי רלי-גיוונים הם פנים אלו, ונוגה להם של תכונה. רוחניות בעלמה מאירה אותם לרגעים. מרחיקה תוך כדי כך את הכמש והנבילה, משל משיבת היא איזה רוח אחרת, סתווית, אמנם, אך "צעירה" יותר.

עמידת-מתבונן שעמדתי, אולי קולות שבאולם ואולי איזה רגש שבלבה הפקיעו עיני, עוררה. אני קרב אליה. — כן, מה יש? — נשאלתי שאלה חמורה, קט דגית; ולמראה הטען אשר בידי המשיך אותו קול ונעשה תוקפני יותר: לא, איני צריכה שום דבר...

אכן, "קבלת פנים". אך אין השעה כשה רח ואין המקום יפה להיפנות לצמרמות קלת. אסור לחססיק מהביקור; קול-פיוסין שלי מבקש לשדל אותו קול קפדני: חבר רים מוקירי שירתך שיגרו לך קצת מר-יחס. וחברה אפתה לכבודך, משהו. — לא, לא. אין לי איפה לשים, ואיני אוכלת דבר.

האפונה הריחנית שבידי הציצה בה גכ למת, היא חזרה בה ואמרה: טוב, רק איתם תשים פה על ידי. כאילו נקפה לבה להכלים את פני הפרחים, והיא כה אהבתם. אותה אפונה ריחנית שגכלמה-לא-נכר למה שימשה עתה גשר בינה לבניני. הוא נמתח, והשיחה קלחה שעה ארוכה. היא, "המתנכרת", דוקא היא התודעה אלי. והלי שון — בהירה בהירה, ללא מלים בוטות אך אכזרית; צלילות של הגיון ואמת מסר זרת-מגרשת כל עירפול. לשאלתי לשלום רגלך השבורה (כך הוגד לי: נפלתי ושיבתי רח רגל) השיבה בריצנות שהחיוך נתלווה אליה קודר כצל: לא שיברתי, היא נשברתה מאליה. אין זה שבר מיכני או תאונת — דבר-מה פנימי...

הגדרה פשוטה ואכזרית זו אילו בה כדי להחריד, ומיחרת לעבור לצד אחר, לענייני שירה. היא נענתה מיד: עומדת אני במקום שעמדתי לפני 15 שנה, לא כתבתי במשך השנים אלא כמה דברים לפי הזמנת, ואף איני מכירה אלא מעט. אינני מכינה את הדברים שנכתבו לאחרונה ולא את הציבור שבשבילים נכתבו...

ביקשתי לשוב לימים הראשונים שהיו טובים, לזכרתי אותה התלהבות שפגשתי אותה אך גם עתה קרעה ריקמת דברי כפי רוע קורים: וכי מה קיבלו? — את ה"פ" לא" קיבלו, את ה"פלא" הוח שהתחלתי כותבת עברית. אך מה פלא בכך? — בחוץ לארץ, כשציבורים יהודים התלהבו, חשבי תי: מילא, לא הבינותי, אך סלחתי. אולי הטמפרמנט האקסטרמטיבי של העם הוא כזה, ואולי הריע לכבוד הארץ, ארץ-ישראלי, שממנה באתי. אך כל הדיבורים האלה חיו בעיני, בליבל מוח, "שטות" על

הרוח היהודית דיברו — והדברים היו הרבה יותר פשוטים...

וכאילו כדי להבהיר פשטות זו ואולי כדי להחריש קולות שבחשאי, הוסיפה ואמרה: הנה כתבתי לרמאן. אולי אינו רור מאן: בין רמאן לסיפור. אולי הוא כתוב באופן דילאטנטי, אפשר אולי להציא פרקים ולא יהא חסר הרבה, אך הוא מן הספרים המעטים שהנפשות הן יהודיות וגם לא-יהודיות (איך לכתבים בעברית על מי שלא-מישראל — אוי ואבוי!). והנה, המבקרת שכתבה דברי ביקורת על הספר — "סימטאות" — נגעה בנקודה היהודית והעיקר נתעלם ממנה. אני כתבתי על הברכה המה במוסקוה, על יהודים תרוסים... אצלנו לא יודעים גוע ודם. הרבה עמים אצלנו, וכל אחד עושה מה שהוא רוצה וכפי שהוא מבקש. הדברים הרבה יותר פשוטים...

אכן, מבקשת היא את האמת, את הדברים בפשטותם, אך פשטות זו משאירה הרבה סתומות. גיכר, כי מחשבת היא את השבונת שלה, השבון היחיד בתוך הציבור שאליה הלכה, וכי המורכב שבחשבון גם טורד את שלוותה. האומנם עומדים עתה בנפשה שני העמים זה מול זה, שמי מול-רות אחת מול חברתה זו. זכרתי שיר שלה על ארנים ירוקים ביערות מולדת, שראתה אותם איפעם נושאים כפותיהם קטנים של מנורות והיו בעיניה כאחים. "לארזי הלבן נון בהיכל אלהים". אהות ארני הצפון וארזי המזרח! האומנם שבה היא עתה לב קש צילם של אותם אילנות בארץ הנא-זה, שרק להם ידועה, כדברי השיר, חכמת השלוות. האומנם רק להם?

נדחפתי משום-מה להאחזי את השיחה בשירה: הנה שמעתי בדבר תכנית הוצאת כתבית. — אמנם — אמרה. — מר ד. שמ"עוני דיבר על הוצאת מכתב בעברית. אך מי צריך את זה? כל הדברים שלי שיצאו בשנים הקודמות — בינזמה שלי יצאו ועל חשבון פרטי.

היא מיהרה לשוב לחשבון אחר לקודם. הוא נסתבך, כנראה. חשבוננו האחרון של ישראל עם אומות העולם, שנגמל ב"חוק, חוק" ו"בראשית חדשה", סיבך אותו יותר. "ישראל"? — לפני איזה זמן כשהתחילו לדבר על "ישראל" לא עמדת על כך, עכשיו שהתחלתי לעמוד, מתוך שהייתי אנוסה, איני מבינה זאת. אנשים זרים מתערבים בחייך? נכנסים לביתך, חמרים: מה זאת? — כולנו חשבינו, שאת... (נתכוונה לפרטים שעיני להם נשאל כל אורה במפקד האחרון). "ביקשתי לצאת לאנגליה, אל בתי, אך ב"מעשיות" שלי לא הספקתי. ומעני-היוך, צנזר מכל כפי, נתחככה והצביעה על רגלי, לרגל "שגשברח מאליה"... כבשתי דברי. ושוב חזרה לאולם תכונה של פרידה ליציאה. תמה שעת הביקור. באה אל סופה הפגישה-השיחה עם המשוררת בת התודעה

אליך, ואולי התודעה בפני עצמה. תמה השעה, אך התהורים לא נשלמו. הלב, שחשש תחילה במקצה לרגשות שבפגיר שה, נתון עכשיו במועקה של מחשבה נורקבת: הנה דבקה רות בעם מהוסר-המולדת, היתה לשוננו לשוננו, הבת הנודדת ביקשה את העם הנידח כי יאמצה לו לבת. אך עתה כי שב העם ונתהבר לקרקע והנה הוא כמעט "ככל הגויים" הרי הוא תמוה בעינינו והיא כורה...

מאז חזרתי אל אותה פגישה. זכרתי את הקפדנות שבתחילתה ואת דברי ההתייעות שבה משכה את המתת שלא נרצתה, ואף גונב אלי כי ביישה את האפונה הרי תגית וכן מרחים אחרים שהוגשו לה, בכוס קטנה. שבתני אליה ואל השירים. תהיות שלי. נדמה, כי שמעו קול תשובה: לא היתה לי אם, לא יהיה לי בן.

האומנם הנחל הוא ללא מקור ואין לו מוצא?

השמש אוהבני אהבת סודות...

הלא אמת הדבר, פי גם אתה

הרוח סי...

כנצח להדר — רגע של זקב.

השמש, הטבע הקים, הכלל אנושי, הוא לה הכלל הרגעים, הגלים התלושים, הם ההוד שבנצח.

וכל הארץ פשמים למנוחה

ובאזנינו מצלצלת הקריאה התהומית של משוררנו: וכל הארץ לי...

אם ידע לפי, קבר שכח להתלונן

על פי אין לו אוהב מלבד הסיפי הקר.

על פי רטט דמי גם הוא לי כמו זר...

...אוהבת היופי הקר הנה קפאה, הזרה לרטט דמה — הנה נדמה. הנה היא בטמת נת עתה על הכרך, הקבר פתוח, ואני שר מע שירת-צוואתה:

תָּרַשׁ, תָּרַשׁ יתְלַחֶשׁוּ הַמַּיִם,

יָם פְּנַת נַח פְּשָׁקֶט-עַד...

אך אותה שעה לא התלחשו המים. הכי נרת, נפעמת, הועימה פניה, סערה: יודעת היא, השקטה, לסעור, כאשר גם נסערה נפש המשוררת, שביקשה כאן מולדת... אותה שעה, לאור הערבית, ניצנצו שררות חקוקות באבן על הקבר הסמוך על גבי מצבתה של חברתה לשירה ושכנתה למנות-עולמים: "פרוש כפים, ראיה מני גד... איש ונבו לר".

לרגלי הכרך, אל מול הקבר, סערה הכי נרת. היא הטיחה דבריה אל החוף, שאלה רחורה ושאלה, רצינית, קודרת-פנים משה בסוק וגורלית.